

Rasprava realizma i nominalizma u pogledu univerzalija

Janković, Ela

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:150293>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-16**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

image not found or type unknown

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
Odsjek za filozofiju

Ela Janković

Rasprava realizma i nominalizma u pogledu univerzalija

Diplomski rad

Studij: Filozofija / Njemački jezik i književnost

0009068582

Mentor: dr. sc. Boran Berčić, red. prof.

Rijeka, rujan 2021.

Mojim dragim roditeljima

SAŽETAK

Rasprava o fenomenu sličnosti atributa metafizička je rasprava koja seže daleko u povijest. Kada govorimo o dvjema različitim konkretnim pojedinačnostima, za koje kažemo da imaju isto svojstvo, govorimo o dva *tokena* jednog *tipa*. Postavlja se pitanje prirode tog svojstva i kako je uopće moguće da individualni, materijalno pojedinačni i tako vremensko-prostorno određeni objekti imaju nešto „zajedničko“? Slaganje u svojstvu ili atributu ono je što fizičke entitete čini „istima“ ili sličnima i povlači pitanje o univerzalijama – ponovljivim entitetima koje istodobno mogu posjedovati različiti predmeti. Metafizički realisti, s jedne strane, zagovaraju postojanje takvih entiteta, dok nominalizam tom gledištu pristupa kritički, jer pretpostavlja samo postojanje partikularija. Unutar nominalizma u pogledu univerzalija suprotstavlja se, ali i nadopunjuje više različitih oblika te teorije, jednako kao što se u metafizičkom realizmu lome koplja oko tradicionalnog pristupa problemu.

Ključne riječi: token, tip, univerzalije, konkretne pojedinačnosti, metafizički realizam, nominalizam, slaganje u atributu, identitet, klasa, supstrat, snop, tropi.

Sadržaj

SAŽETAK	3
Uvod.....	1
1. Univerzalije kao rješenje fenomena slaganja atributa	4
1.1 Univerzalije u ulozi atributa konkretnih pojedinačnosti	4
1.2 Disjunktivne, negativne i konjuktivne univerzalije.....	8
1.3 Univerzalije i predikacija	8
1.4 Stanja stvari	9
1.5 Univerzalije kao načini.....	11
1.6 Instancijacija kao temeljna veza između univerzalija i partikularija	12
2 Sličnosti između univerzalija.....	13
2.1 Složenost univerzalija	13
3 Nominalizam	16
3.1 Nominalizam u pogledu univerzalija	17
4 Ekstremni oblici nominalizma.....	19
4.1 Klasni nominalizam	19
4.2 Nominalizam predikata.....	20
4.2.1 Konceptualizam	21
5 Teorije o prirodnim klasama.....	22
5.1 Prirodne klase kao temeljna pretpostavka.....	22
5.2 Nominalizam sličnosti.....	22
5.3 Univerzalije	23
5.4 Prirodna klasa tropa.....	23
5.5 Klase sličnosti tropa	24
5.6 Tropi i univerzalije.....	24

6	Teorija primitivnih prirodnih klasa.....	25
7	Nominalizam sličnosti	29
8	Teorija supstrata i teorija snopa.....	32
	8.1 Teorija supstrata.....	32
	8.2 Teorija snopa.....	33
9	Teorija tropa	35
	9.1 Problem univerzalija u teoriji tropa.....	38
	9.2 Tropi u ulozi univerzalija	39
	9.3 Nominalizam vs. Teorija tropa.....	40
10	Zaključak.....	42
	Popis literature	44

Uvod

Objekte koje svakodnevno susrećemo u svijetu dijelimo na konkretne i apstraktne entitete (dolazi od latinske riječi *ens* što znači biće; nešto što jest ili postoji). Konkretni entiteti nazivaju se još i partikularijama ili konkretnim pojedinačnostima jer su individualni, konkretni, materijalno pojedinačni i kao takvi prostorno-vremenski određeni entiteti. Kategorija konkretnih pojedinačnosti uključuje sve ono što nazivamo *stvarima*, a to su objekti živog i neživog svijeta. Tako svakog čovjeka, drvo kamen, rijeku, medvjeda i stol ubrajamo u konkretne pojedinačnosti. Prema realistima je za konkretne pojedinačnosti svojstveno da svaka zauzima jedan dio prostora u određenom trenutku. Nasuprot tome, apstraktne (dolazi od latinske riječi *abstractus* i znači koji postoji ili je zamišljen da postoji odvojen od materijalnih predmeta) entitete, zvane univerzalije, tumače kao ponovljive entitete. Numerički istovjetna univerzalija može istovremeno biti instancirana na nekoliko prostorno nepovezanih pojedinačnosti. Stoga različite biljke mogu u određenom trenutku biti primjeri iste zelene boje, različite kuće mogu istovremeno biti primjer istog oblika, a različiti ljudi mogu predstavljati primjer iste vrline poput hrabrosti. Sve što smo nabrojali jesu atributi ili svojstva fizičkih entiteta. Ono što realisti tvrde jest da su kuće istog oblika i ostale konkretne pojedinačnosti koje se slažu u atributu jer imaju nešto zajedničko odnosno istodobno oprimjeruju jednu univerzaliju. Tako postoje *neponovljivi* entiteti koji stoje u posebnom odnosu s *ponovljivim* entitetima, a na toj je činjenici temeljeno slaganje atributa između sličnih objekata u svakodnevnom svijetu. Uzmimo za primjer dva auta istog modela, istog proizvođača i istih karakteristika. Prema američkom filozofu devetnaestog stoljeća C. S. Peirceu ovdje se radi o dva tokena istog tipa. (Peirce 1906, 506) Glavi filozofski problem ovdje je uzrokovan istovjetnošću tipa. Dvije različite stvari, odnosno konkretne pojedinačnosti mogu biti istog tipa. Ovdje uviđamo problem kod pridjeva *isti* čiji je sinonim pridjev *identičan*. S obzirom na to da su tokeni pojedinačni i prostorno odijeljeni je li moguće da u njima ima nešto identično ili istovjetno? D.M. Armstronga nas u svojoj knjizi *Universals: An Opinionated Introduction* poziva da promotrimo zanimljivu *distinkciju identiteta* koju je u 18. stoljeću uveo engleski filozof Bishop Joseph Butler. Butler je uveo distinkciju između strogog i popularnog smisla identiteta. (Armstrong 1989, 2) Iako se Butler bavio identitetom čovjeka i drugih objekata kroz vrijeme, što nije direktno vezano uz temu ovog rada, njegova distinkcija pomoći će nam da shvatimo oko čega se razilaze realisti i filozofi nominalističke teorije, koji su suprotnog

stajališta. Kada kažemo da je osoba koju smo vidjeli danas ista osoba koju smo vidjeli jučer, ako se koncentriramo na čovjeka samo kao na fizički entitet, znači li to da su osoba jučer i osoba danas identične? Isto to pitanje možemo postaviti za bilo koji fizički entitet koji su navedeni na početku ovog uvodnog poglavlja. Armstrong se poziva na ontološki princip zvan identitet nerazlučivog, koji je poznat i pod nazivom Leibnizov zakon. On glasi da ako su *a* i *b* strogo identični, onda *a* i *b* imaju u potpunosti ista svojstva i suprotno. Vratimo se sada na primjer osobe i danas. Svojstva osobe mogla su danas biti drukčija od svojstava koje je imala jučer, primjerice danas joj je moglo biti hladno, trčala je i boljelo ju je uho, dok joj je jučer za vrijeme šetnje bilo toplo bez ikakvih bolova u ušima. Prema tome, osoba danas nije strogo identična sa „istom osobom jučer“. Kada kažemo da je osoba jučer i danas ista mislimo na neformalan smisao riječi identiteta. Armstrong u svome djelu objašnjava što mislimo pod time da je smisao neformalan. Ako imamo dva promatrača od kojih jedan promatra slona sprijeda, a drugi sa stražnje strane, složiti ćemo se oko toga da svaki od njih može vidjeti različite dijelove istog slona. Drugim riječima obojica promatraju isti fizički entitet ili stvar, ali različite dijelove. Kada kažemo da promatraju isti fizički entitet, kaže Armstrong, mislimo na strogi smisao riječi identitet, a kad su u pitanju različiti dijelovi tog fizičkog entiteta govorimo o neformalnom smislu riječi identitet. (Armstrong 1989, 4) Sada kada smo pojasnili distinkciju između dva smisla identiteta vratit ćemo se nazad na univerzalije, univerzalne apstraktne entitete. Armstrong daje za primjer određeni član u gramatici engleskog jezika *the*. Ako bismo napisali dva puta riječ *the* jednu kraj druge prema realistima značilo bi to da su one primjeri iste riječi tj. da postoji nešto strogo identično u ove dvije riječi ili Peirceovim rječnikom da u ta dva tokena ima nešto identično. Međutim, možda je ovdje riječ o neformalnom smislu identiteta pa za ta dva tokena kažemo da su ista, iako strogo različita, jer su različiti dijelovi šire jedinice koja obuhvaća oba.

Možda su, na primjer, oba odvojeni članovi iste strukture sličnosti, ili da se na oba, iako različita, može primijeniti ista predikacija ili koncept. U tom slučaju, primijeniti za oba riječ „isto“ bilo bi pripisati im identitet, ali jedino u popularnom smislu. (Armstrong 1989, 5)

Ovo objašnjenje nudi nam nominalistička teorija. Kada kažemo da je određeni broj tokena istog tipa pri tome, tvrde nominalisti, mislimo da su različiti tokeni nepreklapajući dijelovi neke veće

cjeline ili jedinice i u tom slučaju govorimo o njihovoj istovjetnosti u širem smislu. Za njih postoje jedino konkretne pojedinačnosti. Različite vrste nominalizma i njihov pristup rješavanju problema univerzalija predstavljeni su u ovom radu po uzoru na već spomenuti djelo *Universals: An Opinionated Introduction* D.M. Armstronga. Spomenut ćemo još nešto vrlo bitno u određivanju identiteta onoga što Peirce naziva *tipom*. Posvojne zamjenice *moje* i *vaše* poslužit će nam ovdje kao dobar primjer. Na pitanje jesu li ta dva tokena isti tip možemo odgovoriti da nisu jer nisu ista riječ, međutim, ako za tip uzmemo samo riječ onda ta dva tokena jesu istog tipa. Dva tokena iz primjera jesu istog tipa i ako kao tip stavimo zamjenice u hrvatskom jeziku – prva je posvojna zamjenica u prvom licu jednine, a druga posvojna zamjenica u drugom licu množine. Dakle, *moje* i *vaše* jesu tokeni istog tipa. Uz navedene postoji još mnoštvo tipova kojima možemo pridodati ova dva tokena. Relativnost identiteta tipova temeljna je za poimanje svojstava jer dva tokena imaju mnoštvo svojstava od kojih nekoliko zajedničkih, ali i mnoga različita zbog kojih se razlikuju. Za realiste i njihovo poimanje univerzalija su svojstva od velike važnosti. Svojstva se nalaze u stvarnom svijetu kao sastavni dijelovi stvari i slaganje u atributu slučaj je kada dvije ili više različitih konkretnih pojedinačnosti istodobno oprimjeruju identično svojstvo. Većina nominalista će se ipak složiti da postoje entiteti poput svojstava, ali ne u obliku univerzalija kao što ih realisti predstavljaju. Mogućnost postojanja svojstva koje je istovremeno instancirano na dvije ili više različitih i prostorno odvojenih konkretnih pojedinačnosti je odbačena.

U prvom poglavlju ovog rada predstaviti ću teoriju univerzalija, kako bi čitatelji od samog početka bili upućeni u problem koji predstavljam i mogli lakše pratiti ostatak teksta. Nakon predstavljanja realističke teorije, slijede ekstremni oblici nominalizma iz kojih ćemo izvući sve ono što bi nam moglo koristiti za dobru nominalističku teoriju, ali i pomoć u daljnjoj razradi teksta. Tako stižemo do teorije o prirodnim klasama pomoću koje već do sada predstavljene teorije, i one koje će to tek biti, klasificiramo po uzoru na D. M. Armstronga. Nakon što objasnimo realizam u pogledu univerzalija nam još predstaviti četiri oblika nominalizma: teorija primitivnih prirodnih klasa, nominalizam sličnosti, teorija supstrata i teorija snopa i teorija tropa. Cilj ovog rada je pokazati kako od mnoštva teorija koje pokušavaju riješiti problem slaganja atributa, teorija tropa nadilazi sve poteškoće i nudi najuvjerljivije rješenje.

1. Univerzalije kao rješenje fenomena slaganja atributa

Ako je postojanje entiteta kao što su univerzalije rješenje fenomena slaganja atributa, pretpostavlja li to da su univerzalije materija koja samostalno egzistira? Mnogi filozofi, kao što je navedeno u uvodnom dijelu, smatraju da je to tako. Iako stvari, u ovom slučaju ćemo se poslužiti prikladnijim sinonimom riječi materija, stoje u uzročnim relacijama sa drugim tvarima, logički je moguće da pojedine stvari postoje u potpunoj neovisnosti od drugih. Ako to prihvatimo, naići ćemo na određene probleme. Jedan od mogućih načina na koji univerzalije postoje samostalno jest da postoje izvan bilo kakvog snopa univerzalija. U tom slučaju bismo mogli pretpostaviti nekakav mogući svijet koji se sastoji od međusobno neovisnih univerzalija. Citat iz Armstrongovog djela nam to pobliže objašnjava: „Koristeći se teorijom supstrata, možemo reći da će stvoriti oblast univerzalija.“ (Armstrong 1989, 73). Armstrong kaže kako se u tom slučaju čini da se služimo vrstom logičkog svođenja *reducto ad absurdum* teorije snopa, prema kojoj se objekti sastoje od snopa ili drugim riječima svežnja svojstava, a koju ćemo predstaviti nešto kasnije. On daje primjer mase i naboja za koje bi bilo čudno da postoje bez konkretne pojedinačnosti čiju masu ili naboj označava. Ali isto tako teško je zamisliti neinstancirane entitete, koji ne prethode ničemu niti išta njima prethodi. Stoga je mišljenje da univerzalije postoje kao samostalni, nezavisni entiteti vrlo upitno. Armstrong nalazi bolje objašnjenje u teoriji o univerzalijama u ulozi atributa konkretnih pojedinačnosti, koju ćemo predstaviti u potpoglavlju koje slijedi.

1.1 Univerzalije u ulozi atributa konkretnih pojedinačnosti

Ako odbacimo ideju o konkretnim pojedinačnostima kao snopovima univerzalija, moramo prihvatiti tradicionalno objašnjenje o konkretnim pojedinačnostima, odnosno tokenima kako smo ih prema Peircu klasificirali, koje instanciraju univerzalije. Prihvatanjem tog stajališta prihvaćamo da jedna univerzalija može biti instancirana na više konkretnih pojedinačnosti koje zbog toga stoje u određenoj relaciji. Drugim riječima, prihvaćamo *princip instancijacije univerzalija*. Ideja *principa instancijacije* je da svojstvo mora biti opimjereno da bi moglo postojati ili možemo reći da svojstva postoje zahvaljujući konkretnim pojedinačnostima koje ih posjeduju. Ovakav stav zauzimaju pristaše imanentnog realizma. *Princip instancijacije* ne

zahtjeva da svaka univerzalija mora biti instancirana u ovom trenutku – u sadašnjosti. Bilo bi dovoljno da je partikularna univerzalija bila instancirana u nekom trenutku u prošlosti ili bude u nekom trenutku u budućnosti. Takav relativno liberalan oblik principa, kakvim ga Armstrong naziva, podijelio je realiste na one koji ga se drže i oni koji zastupaju platonističko gledište prema kojem postoje univerzalije koje nisu instancirane. Takav oblik realizma nazivamo transcendentni. Platon je prvi koji je predstavio univerzalije i smjestio ih na tzv. platonsko nebo među ideje. Njih nije moguće prepoznati i pronaći u svakodnevnom svijetu jer ne mora za svaku univerzaliju vrijediti da je bila ili će biti instancirana na nekoj konkretnoj pojedinačnosti u prošlosti, sadašnjosti ili budućnosti. S obzirom na to da se neinstancirane univerzalije nalaze na platonskom nebu, bilo bi prirodno tamo smjestiti sve univerzalije, iz čega proizlazi da postoje dvije oblasti – oblast univerzalija i oblast partikularija koje su zapravo objekti u vremenu i prostoru. Za univerzalije se u tom smislu kaže da su *transcendentne*. „Latinski izraz koji su koristio u skolastici za ovu vrstu teorije je *universalia ante res*, „univerzalije prije stvari“. (Armstrong 1989, 76) Instancijacija transcendentnih univerzalija na objekte stvarnog svijeta velika je stvar jer univerzalije i konkretne pojedinačnosti stoje u relacijama koje nadilaze granice tih dvaju oblasti.

The Platonist view of properties is that they are transcendent universals. They exist independently, and are outside of space and time, unchanging, and causally inert. Clearly such things cannot be parts of ordinary material objects which are inside space and time, change, and participate in causal chains. But objects still are red, large, heavy, and the like—and this in virtue of standing in some relation to the transcendent universals. That relation is usually called *exemplification* or *instantiation*, and it is taken as primitive. But, importantly, it is *external*—objects are related to things outside of themselves—whereas the relation between object and property on constituent ontologies is *internal*. (Armstrong 1989, 76)

Ovdje se radi o ontološkoj prirodi suprotnoj tzv. *ontologiji konstituenata*. Ontologije konstituenata drže da su svojstva dijelovi ili sastavni dijelovi konkretnih pojedinačnosti, dok *ontologije relacije* prihvaćaju da proširenje konkretnih pojedinačnosti i svojstava nije prazno, ali

za njih niti jedan objekt nema svojstvo kao sastavni dio. Objekti su, kaže Armstrong, prema tome *blobs*, bez strukture (1989: 76–77). Većina relacijskih ontologa sa zadovoljstvom će reći da objekti imaju dijelove, ali nijedan od tih dijelova nije svojstvo već su oni drugi objekti. Ako se vodimo time možemo zaključiti da svojstva koja su sastavni dio konkretnih pojedinačnosti ne mogu biti apstraktne univerzalije, već apstraktne partikularije, što nas usmjerava prema teoriji tropa. O teoriji tropa će biti riječ nešto kasnije, a za sada ćemo spomenuti samo da problem sličnosti atributa rješava uvođenjem pojma *tropa* – apstraktnih partikularija pr. bijeli zid koji percipiramo kao bijeli zid, a ne kao *bijelost* općenito. Prema teoretičarima tropa dva su bijela zida slična, ali numerički različita. Na temelju toga zaključujemo da realizam, oslanjajući se na relacijsku ontologiju, vodi u nominalizam, što Armstrong u svome djelu koristi kao argument protiv platonske teorije. Drugi argument protiv transcendentnih univerzalija svakako je empiristički. Za empiriste je naš svijet, koji je prostorno i vremenski određen, jedini koji postoji, a postojanje bilo kakvih mogućih bezvremenskih svjetova nije moguće. Realisti koji zagovaraju postojanje neinstanciranih univerzalija argumentiraju dalje da postoje općeniti pojmovi koji se ne odnose na opći svijet, koji je prostorno i vremenski određen. Općeniti pojmovi kao što su *okruglost* i *ljudskost* odnose se na veliki broj partikularija što za sobom veže da takvi pojmovi moraju imati objekte na koje referiraju, kao što vlastita imena referiraju na njihove nositelje. Ovaj *argument iz značenja općih izraza* ((argument from the meaning of general terms (Armstrong 1989, 78)) zahtjeva postojanje partikularija na koje će univerzalije referirati. Međutim, ako uzmemo riječ jednorog, trebao bi postojati objekt na koji se taj pojam odnosi. S obzirom na to da jednoroge ne pronalazimo u svijetu, argument dalje kaže, moraju postojati neinstancirane univerzalije. Armstrong ovaj „argument iz značenja“ etiketira kao vrlo loš argument jer pretpostavlja da za svaki opći izraz koji ima značenje, u svijetu mora postojati nešto što bi mu odgovaralo. Ako to prihvatimo, onda moramo prihvatiti da za svaki opći izraz s određenim značenjem, a priori možemo znati da postoje univerzalije koje im odgovaraju. Nije li to, pita se Armstrong, izuzetno jednostavan način da otkrijemo postojanje univerzalija? Čini se da je. Platon nudi još jedno objašnjenje za postojanje neinstanciranih univerzalija, a to je očiti neuspjeh objekata u običnom svijetu u dosezanju određenog standarda. (Armstrong 1989, 78)

Čini se da ništa u svijetu nije savršeno ravno ili okruglo, a ipak u geometriji raspravljamo o svojstvima savršeno ravnih linija ili krugova.

Opet, ni jedna stvar nije u potpunosti nepromjenjiva. Još jednom, , isto tako nijedan čin nije savršeno pravedan. Zacijelo ni jedna osoba nije savršeno vrla i nijedna država nije savršeno pravedna. (...) mi smatramo da svijet ne zadovoljava određene standarde (...) uspoređujemo obične stvari s oblicima, koje obične stvari nikada ne mogu u potpunosti instancirati. (Armstrong 1989, 79)

Prema Armstrongu ovaj Platonov argument vodi u smjeru koji nije planiran. On daje primjer dva savršeno okrugla kruga, oba oprimjeruju jedan oblik – okruglost. Krugove savršenog oblika Platon naziva matematičkim oblicima koji su savršeni i stoga se totalno razlikuju od običnih stvari. Ali su ta dva savršena kruga isto tako dva tokena jednog tipa kao što su objekti u svijetu tokeni jednog tipa što ih čini partikularijama. Krugovi savršenog matematičkog oblika su dakle savršene partikularije, ali izmišljene. Argument nas je doveo do zaključka koji je različit od početne pretpostavke, stoga realistima i dalje nedostaje konkretan razlog zbog kojeg bismo trebali prihvatiti stajalište da postoje neinstancirane partikularije.

Armstrong se nadovezuje na savršene oblike tako što tvrdi da je dovoljno da možemo zamisliti nekakav savršeni oblik ili bilo koje drugo svojstvo, jer smo u mogućnosti razmišljati o stvarima koje ne postoje, a onda i o objektima iz svijeta koji su u određenom stupnju nalik zamišljenim savršenim svojstvima. U tom slučaju bismo mogli preusmjeriti teoriju o neinstanciranim univerzalijama u teoriju o univerzalijama prema kojoj univerzalije postoje ako postoji mogućnost instancijacije univerzalija. Recimo da postoji tapeta koju je netko dizajnirao na način još nikada do sada viđen, onda je uzorak te tapete svojstvo koje još uvijek nije instancirano. Za njega to predstavlja bespredmetnu raspravu jer se na takav način nikada ne raspravlja o partikularijama. Filozofi ne raspravljaju o tome je li empirijski moguće da bi trenutna Francuska trebala biti monarhija i da stoga trenutni kralj Francuske postoji, iako na žalost rojalista još uvijek nije instanciran. (Armstrong 1989, 81)

Je li tako da filozofi misle da su univerzalije tako posebne da mogu postojati bez obzira na konkretne pojedinačnost, koje su kontingentne? Ako je tako, mislim da to nije ništa bolje od predrasude, možda naslijeđene od Platona. (Armstrong 1989, 81)

U radu ćemo od ove točke nadalje polaziti od *principa instancijacije*, koji smo objasnili na početku ovog potpoglavlja, koji ne garantira da možemo napustiti ideju dvaju oblasti – oblast univerzalija i oblast partikularija i ne zahtjeva prelazak transcendentnih univerzalija iz njihove oblasti među objekte u svijetu, ali to dopušta.

1.2 Disjunktivne, negativne i konjuktivne univerzalije

Univerzalije obuhvaćaju svojstva koje stvari posjeduju, relacije u koje ulaze i vrste kojima stvari pripadaju. Armstrong osporava postojanje disjunktivnih i negativnih univerzalija. On tvrdi da ako pretpostavimo da su masa i naboj univerzalije onda su partikularije koje oprimjeruju ili naboj ili masu primjeri disjunktivnih svojstava. Zamislimo, kaže dalje, dva objekta od kojih jedan ima masu, ali ne i naboj i drugi koji ima naboj, ali ne i masu. Zaključujemo, dakle, da oni imaju disjunktivno svojstvo – masu ili naboj. (Armstrong 1989, 82) Te dvije partikularije u tom slučaju nemaju nešto što je identično, a ideja je da su identične univerzalije instancirane na dvije različite univerzalije. On isto tako poriče i postojanje negativnih univerzalija, jer odsustvo nekog svojstva ne može biti svojstvo neke partikularije. Stoga bi bilo čudno tvrditi da postoji nešto identično u objektima koji nemaju neko svojstvo, pretpostavimo naboj. Konjuktivne univerzalije izbjegavaju ove kritike. Ako dvije partikularije istodobno imaju dva ili više istih svojstava, onda obje imaju nešto identično. Jedini uvjet je da te dvije partikularije imaju istu univerzaliju i u prošlosti i u sadašnjosti i u budućnosti, tj moraju zadovoljavati princip instancijacije.

1.3 Univerzalije i predikacija

Ono što smo do sada spomenuli o neinstanciranim, disjunktivnim i negativnim univerzalijama dovelo nas je do važne stavke, a to je da nema direktne veze između predikacije i univerzalija. „Na primjer, izraz „ili imati naboj C ili imati masu M“ je sasvim dobra predikacija. [...] Ali kao što smo vidjeli, to ne znači da postoji odgovarajuća univerzalija.“ (Armstrong 1989, 84-85) Ludwig Wittgenstein u svome je djelu *Filozofska istraživanja* na pojmu igre pokazao kako nije lako uspostaviti vezu između univerzalije i izraza koji ju označava. Wittgenstein je razmatrao različite vrste igara: igre na ploči, kartaške igre, sportske igre itd. i došao do zaključka da se ne

može uočiti ni jedno svojstvo koje je zajedničko svim igrama. Ono što uočavamo je mreža preklapajućih općih sličnosti i sličnosti pojedinosti koju on naziva *obiteljskim sličnostima* iz čega slijedi da ne postoji univerzalija *gamehood*¹. Kada bi realisti išli dalje analizirati sličnosti između različitih vrsta igara s ciljem pronalaska zajedničkih svojstava, našli bi se pred zidom jer ne bi pronašli ni jedno svojstvo koje je zastupljeno u svakoj od njih i koje ih sve čini igrama. U ovom slučaju, kao i kod neinstanciranih univerzalija, semantičko značenje izraza upućuje na postojanje univerzalija, što je neempirijski pristup koji Armstrong naziva *a priori realizmom*. (Armstrong 1989, 87) Armstrong kaže da se fizika s razlogom smatra temeljnom znanosti te da bi svojstva koje ona proučava kao što su masa, naboj i sl. mogle biti *monadičke*, a prostorno – vremenske relacije *polijadičke univerzalije*, ali ako bi to bilo tako onda bi se uobičajeni *tipovi* očitovane slike svijeta pojavljivali kao preliminarne klasifikacije svijeta, što je upitno. Iz tog razloga on smatra da je *a posteriori* realizam prihvatljiviji.

1.4 Stanja stvari

Prema teoriji o univerzalijama konkretne pojedinačnosti tzv. partikularije instanciraju svojstva, parovi partikularija instanciraju dijadske relacije, a tri partikularije instanciraju trijadske itd. Ono što Armstrong dalje u svome djelu želi pokazati, najbolje ćemo predočiti citatom koji slijedi.

Pretpostavimo da je a F , a da je F univerzalija, ili da je a u relaciji R , pri čemu je R univerzalija. Čini se da je neophodno prepoznati da su a je F i a je u relaciji R sa b stavke u našoj ontologiji. Ja ću o ovim stavkama govoriti kao o stanjima stvari (...) Ako je a F , o to povlači za sobom da a postoji i da univerzalija F postoji. Međutim, a bi moglo postojati i F bi moglo postojati, a ipak ne bi moralo značiti da je a F (F je instanciran, ali negdje drugdje). a je F uključuje nešto više od a i F . (Armstrong 1989, 88)

Uočavamo da se ovdje instancijacija nekog svojstva ili relacije između dvije konkretne pojedinačnosti objašnjava kao stanje stvari. Uzmimo za primjer crvenu jabuku. Prema potonjem

¹ Armstrong 1989: 68

objašnjenju je to što je jabuka crvene boje stanje stvari te jabuke. Ako uzmemo da je ta ista jabuka okrugla reći ćemo da je stanje stvari te jabuke to što je crvena i okrugla, iz čega slijedi da je konjunkcija stanja stvari sama po sebi isto stanje stvari. Okrugli oblik i crvena boja sastavnice su stanja stvari ove jabuke. Važno je napomenuti da sastavnice stanja stvari nisu u odnosu u kakvom su dijelovi prema nekoj cjelini, jer iste sastavnice nekog stanja stvari mogu biti i sastavnice nekog drugog stanja stvari. Da dva različita stanja stvari mogu imati iste sastavnice, Armstrong potkrepljuje sljedećim primjerom:

Neka R bude asimetrična relacija (na primjer, ljubavnici). Neka bude slučaj, kontingentno, da je a u relaciji R sa b i b u relaciji R s a . Postoje dva odvojena stanja stvari: a je u relaciji R sa b , i b je u relaciji R s a (a voli b , i b voli a). Uistinu, ova stanja stvari u potpunosti su odvojena, u smislu da je moguće da jedno ili drugo stanje stvari postoje bez obzira na drugo. Ipak, ta dva stanja imaju *potpuno iste sastavnice*. (Armstrong 1989, 90)

Stanje stvari sa svojim sastavnicama trebali bi prihvatiti svi oni koji priznaju postojanje i univerzalija i partikularija. Ovakav pristup nudi rješenje i nominalistima - teoretičarima snopa, prema kojima su konkretne pojedinačnosti zapravo snopovi svojstava. Teorija snopa iz tog razloga ne može objasniti slaganje u atributu jer bi to značilo da su dvije partikularije isti snop svojstava. S obzirom na to da dva ili više stanja stvari mogu imati iste sastavnice, to bi moglo biti rješenje problema s kojima se teoretičari snopa susreću, ali o njima ćemo nešto kasnije kada budemo predstavili sve nominalističke teorije. Za sada ćemo razmotriti na koji način može ideja o stanjima stvari pridonijeti teoriji univerzalija.

Pretpostavimo da je svijet, svijet stanja stvari u kojem univerzalije i partikularije postoje samo kao sastavnice istih. Ako smo prihvatili da je princip instancijacije istinit, onda možemo prihvatiti da je primjenjiv i na univerzalije kao sastavnice stanja stvari. Armstrong dalje tvrdi kako u tom slučaju moramo prihvatiti i *princip odbacivanja golih partikularija* (Principle of the Rejection of Bare Particulars), jer su prema teoriji univerzalija upravo one te koje određuju prirodu, tip i vrstu stvari. (Armstrong 1989, 94) Partikularije ne moraju biti u relacijama sa drugim partikularijama, ali moraju instancirati barem jedno svojstvo. Prema Armstrongu

razlikujemo *thin and thick particulars*. Ono što podrazumijevamo pod pojmom *thin particular* je konkretna pojedinačnost odvojena od svojih svojstava – supstrat, koji je povezan sa svojim svojstvima instancijacijom, ali nije identičan s njima. Ovdje se ne radi o goljoj partikulariji jer bi to značilo da uopće ne instancira određena svojstva. *Thick particular* je pojam koji označava konkretnu pojedinačnost uključujući njezina svojstva i kao što vidimo je sinonim za stanje stvari. „Thick particular je stanje stvari. Svojstva partikularija su „sadržana u njemu“ jer su sastavni dijelovi stanja stvari.“ (Armstrong 1989, 95) Iz ovog slijedi da su partikularije u nekom smislu *propertyless* (bez svojstava) odnosno *thin particulars*, ali i da obuhvaćaju svojstva koja opimjeruju te to stanje stvari tada nazivamo *thick particulars*. Ovom hipotezom Armstrong želi pokazati u koja dva smjera teorija o univezalijama može ići – konkretna pojedinačnost i svojstva koja su apstrahirana od nje, a koja kad se povežu s partikularijom čine stanje stvari te konkretna pojedinačnost zajedno sa svojim svojstvima tj. sama partikularija kao stanje stvari. Problem instanciranja univerzalija može se riješiti *stanjima stvari*. Ovakav svijet uključuje, kao što je već rečeno, partikularije sa svojim svojstvima i relacijama u koje ulaze. Ako uzmemo da su svojstva i relacije univerzalije, onda više različitih partikularija može opimjeriti istu univerzaliju i stajati u istoj relaciji s drugim partikularijama. Univerzalije su dakle sastavnice stanja stvari, a stanja stvari zajedno čine prostorno-vremenski svijet. Iz toga slijedi da se univerzalije nalaze u prostorno-vremenskom svijetu i nema potrebe da ih lokaliziramo u nekakvu posebnu oblast.

1.5 Univerzalije kao načini

Ideja Davida Seargenta je da su univerzalije načini na koje stvari jesu, primjerice masa i naboj elektrona su način na koji elektron je takav kakav postoji, a relacije su načini na koje stvari stoje jedna naspram drugih. (Armstrong 1989, 96) Ovo gledište suprotno je onom o neinstanciranim univerzalijama jer označava načine na koje stvari uistinu jesu i načine na koje stvari uistinu stoje u relaciji jedne s drugima, dok je kod neinstanciranih univerzalija slučaj da su zasebni entiteti. Zamisao da su svojstva i relacije načini ne povlači za sobom nužno univerzalije, već mogu biti i partikularije kao što su to tropi. Dakle, ovakav pristup može poslužiti i jednima i drugima na raspolaganju.

1.6 Instancijacija kao temeljna veza između univerzalija i partikularija

Mnogi filozofi smatraju da je nužnost instancijacije nesavladiva prepreka u teoriji o univerzalijama. Armstrong pak drži da je to faktor koji ograničava uspješnost same teorije, ali nudi rješenje koje bi realisti mogli prihvatiti. Oni koji promiču teoriju univerzalija, imaju razloga tvrditi da je instancijacija temeljna i da se ne može tumačiti kroz nikakvu analizu, definiciju ili metaforu. (Armstrong 1989, 108) Ali isto tako, moraju prihvatiti da će to pokrenuti beskonačan niz instancijacija, što Armstrong potkrepljuje sljedećim primjerom:

Partikularija a instancira svojstvo F . Međutim, instanca je *prima facie* univerzalija, koju se može naći ondje gdje stvari imaju svojstva. Tako je ovo stanje stvari, a -ovo instanciranje svojstva F , token tipa *instanciranja* (ali sada dijadičko instanciranje). Stanje stvari instancira instanciranje. Ali ovdje imamo još jedan token instanciranja. Stoga, stanje stvari (ono koje instancira instanciranje) također instancira instanciranje, I tako do beskonačnosti. (Armstrong 1989, 108)

On daje prijedlog pomoću kojeg bismo mogli zaustaviti taj beskonačan niz, a to je izjednačavanje instancijacija sa stanjem stvari. Ako detaljnije promotrimo u kakvom su odnosu partikularije i univerzalije kao sastavnice nekog stanja stvari i njihov odnos prilikom instancijacije, primjećujemo da se radi o istom fenomenu. Uzmimo za primjer konkretnu pojedinačnost krov i svojstvo crvene boje. Stanje stvari – crveni krov postoji ako i samo ako krov instancira crvenu boju. Simetrične relacije opisujemo na isti način. Kada kažemo da je konkretna pojedinačnost a u relaciji R s konkretnom pojedinačnom b , isto je kao da kažemo da konkretne pojedinačnosti a i b instanciraju relaciju R . Prema tome, možemo slobodno reći da je temelj teorije univerzalija objedinjavanje partikularija i univerzalija u stanje stvari.

2 Sličnosti između univerzalija

Ono što bi na početku ovog poglavlja trebalo napomenuti jest simetrija u relaciji sličnosti. Ako a sliči b onda b u istoj mjeri sliči a . Zagovornici teorije univerzalija daju jednostavno značenje ove simetrije: „Ovdje se jednostavno radi o simetriji identiteta. U najmanjem slučaju sličnosti, radi se samo o zajedničkom, tj. identičnom svojstvu.“ (Armstrong 1989, 102) Doduše, može biti slučaj da jedna partikularija sliči drugoj, a ta druga trećoj te stoga možemo zaključiti da i prva i treća sliče. If a is exactly like b , and b is exactly like c , then a must be exactly like c . (Armstrong 1989, 102) Obrazloženje iz prethodne rečenice, koje nudi teorija univerzalija, pretpostavlja sličnost kao tranzitivnu, a ne simetričnu relaciju. Iako konkretna pojedinačnost a u određenom stupnju sliči konkretnoj pojedinačnosti b i konkretna pojedinačnost b u određenom stupnju sliči konkretnoj pojedinačnosti c , konkretna pojedinačnost a ne može u tom stupnju sličiti konkretnoj pojedinačnosti c . Unatoč pokušajima teorije univerzalija da obrani stajalište kako ima u a i c postoji nešto identično, jer postoji u a i b kao i u b i c , ovdje se radi o nepotpunoj istovjetnosti koju ne bi trebalo staviti u istu ravan sa potpunom istovjetnošću entiteta.

2.1 Složenost univerzalija

Slaganje u atributu vodi do sličnosti između partikularija, a teorija univerzalija kao rješenje nudi zajedničko svojstvo koje dvije ili više sličnih partikularija oprimjeruju. U prethodnim poglavljima predstavili smo teze koje nudi i pokušava obraniti, a sada ćemo se osvrnuti na sličnosti između samih svojstava. Kao što partikularije svrtašavamo u kategorije na temelju zajedničkih obilježja, tako i svojstva grupiramo prema određenim značajkama: „Crvena, žuta i narančasta sve međusobno sliče: Mi ih zajedno grupiramo kao boje. Trokutastost i kockastost sliče međusobno: oboje su oblici.“ (Armstrong 1989, 103) Jednako kao kod sličnosti partikularija i svojstva međusobno nalikuju u stupnjevima. Žuta boja u većem stupnju sliči sa narančastom nego sa crvenom bojom, a milimetri u većem stupnju sa centimetrima, nego s metrima. Prisjetimo se Wittgensteinovog promatranja riječi igra i njegove ideje o obiteljskoj sličnosti između kartaških, sportskih i igara na ploči. Promotrimo njegovu ideju unutar teme sličnosti svojstava.

For instance, all the objects falling under a certain general word may do so in virtue of having shape or mass. But they may have rather different sorts of shape and mass, so that the properties involved in applying the word are different in different cases, yet still have a likeness. (Armstrong 1989, 104)

Armstrong predlaže tumačenje sličnosti univerzalija koje uključuje redove svojstava (boju, oblik itd.). Redovi koji su objektivni i ne moraju biti opsežni naziva redove sličnosti, a unutar njih se nalaze svojstva koja su jako slična. Da je neko svojstvo boja, utvrđeno je redoslijedom sličnosti. Isto vrijedi i za masu, oblik i ostala svojstva. Između redova postoji intermedij, o kojem ovisi pripadnost jednom od redova. Drugim riječima, on služi kao filter svojstava – na temelju stupnjeva sličnosti „preraspodjeljuje“ oblike u redove, razdvajajući primjerice okrugle od četvrtastih oblika. Za razliku od realista, koji smatraju da su sličnosti između univerzalija temeljne i ne trebaju se analizirati, Armstrong smatra da su slična svojstva složena svojstva, čija se kompleksnost može utvrditi logičkom analizom, empirijski i znanstveno. U svome djelu navodi primjer svojstva mase od pet kilograma. Da bi nešto imalo to svojstvo, mora se sastojati od dva nepreklapajuća dijela: mase od četiri kilograma i mase od jednog kilograma. Ovo je jednostavan oblik strukturalnog svojstva jer nema nikakve posebne relacije između njih, dijelovi bi mogli biti razasuti. Slično je i kada govorimo u duhu stanja stvari. Stanje stvari biti mase pet kilograma je konjunkcija dvaju stanja stvari: nešto je mase četiri kilograma i stanje stvari nešto drugo (nepreklapajuće) je mase jedan kilogram. (Armstrong 1989, 106) Za bolje razumijevanje ove ideje poslužit ću se citatom u nastavku.

We can now understand the (reasonably close) resemblance between the properties being five kilos in mass and being four kilos in mass. (We can also see clearly, incidentally, why no object can have both these properties at the same time.) Being five kilos in mass involves the five-kilo thing having a part, a proper part to put it technically, that is four kilos in mass. (Moreover, a thing that is four kilos in mass can never be more than a proper part of a five-kilo object.) The properties resemble because a four-kilo object is a large proportion of a five-kilo object. The

bigger the part, the closer to identity, and so closer the resemblance.
(Armstrong 1989, 106)

Složenost svojstava, kao što vidimo, podrazumijeva strukturu sastavljenu od svojstava, koja imaju svojstva, nekih dijelova stvari i moguće relacije između drugog reda svojstava (svojstva svojstava) i ostalih dijelova.

Thus, the „soundiness“ of sound is to be identified with a suitable wave structure of a suitable medium. Resemblances between sounds are to be spelled out in terms of resemblances between their wave structures, ultimately getting down to such things as length, which can be treated in the same way as that indicated for mass. (Armstrong 1989, 107)

Ovim pokušajem D. M. Armstronga da se riješi primitivnih sličnosti između univerzalija završavamo sa jednom stranom priče – realistima i teorijom o univerzalijama, a okrećemo se drugoj – nominalistima i njihovom raznolikom gledištu o univerzalijama.

3 Nominalizam

Vidjeli smo da teorija univerzalija zahtjeva opsežnu ontologiju kako bi objasnila svojstva i relacije, entitete odvojive od konkretnih pojedinačnosti. U slučaju da realisti prihvate ideju o zamjeni instancijacije sa stanjima stvari, bila bi to puno „ekonomičnija“ teorija kao što su nominalističke teorije koje priznaju samo postojanje partikularija. U jednom smislu, nominalizam podrazumijeva odbacivanje univerzalnosti. U drugom pak, modernijem, ali jednako ukorijenjenom smislu, podrazumijeva odbacivanje apstraktnih entiteta. Distinkcija između univerzalnih i apstraktnih entiteta prijelomna je točka u nominalizmu. Iako se pojmovi univerzalno i apstraktno u filozofiji interpretiraju na različite načine, prema široko rasprostranjenoj upotrebi, pojam univerzalno koristi se za nešto što može istodobno biti instancirano na više različitih entiteta, a apstraktno za objekte koji nisu ni prostorni ni vremenski. Uzevši to u obzir, postoje (barem) dvije vrste nominalizma, jedna koja tvrdi da ne postoje univerzalije i jedna koja tvrdi da nema apstraktnih objekata. Prisjetimo se da su prema realizmu svojstva konkretnih pojedinačnosti, relacije u koje ulaze i vrste kojima pripadaju univerzalije koje istodobno mogu biti instancirane na više različitih konkretnih pojedinačnosti, a platonizam doktrina o oblasti neinstanciranih univerzalija, odnosno apstraktnim entitetima. Suprotno tome, riječ "nominalizam" implicira da odgovarajuća doktrina pretpostavlja da je sve što postoji pojedinačno i konkretno. Odnosno, nominalist vidi problem s apstraktnim entitetima jednostavno zato što vidi probleme s uzročno inertnim entitetima, van prostorno-vremenskih određenja. Da je tomu tako, može se vidjeti iz činjenice da su nominalističke teorije često motivirane empirijskim ili naturalističkim pogledima, koji u svojim oblicima ne nalaze mjesta za takve entitete. Vidjeli smo da je za realiste bi vrlo težak zadatak definirati univerzalije kao takve i staviti ih u odnos sa konkretnim pojedinačnostima, što ne predstavlja problem za nominaliste jer ih oni od samog početka odbacuju. Karakterizacija apstraktnih entiteta kao uzročno inertnih objekata, van prostora i vremena, prihvatljiva je ukoliko su i pojmovi prostorno-vremenskih objekti, uzročno-posljedična veza, uzročnost i srodnost objekata.

3.1 Nominalizam u pogledu univerzalija

Istaknut ćemo za početak proces instancijacije kao temeljnu razliku između univerzalija i partikularija. Kada kažemo da je nešto univerzalija, mislimo na entitete koje je moguće instancirati. Iako i univerzalije i partikularije mogu instancirati entitete, jedino univerzalije mogu biti instancirane. Primjerice, ako je okruglost univerzalija, onda je svaki okrugli objekt njena instanca. Univerzalije kao zajednička svojstva prostorno odvojenih konkretnih pojedinačnosti, kakve ih realisti karakteriziraju, našli su se na udaru kritika nominalizma. S obzirom da vjeruju da su jedino što postoji konkretne pojedinačnosti, primjenjuju dvije strategije koje bi mogle objasniti slaganje konkretnih pojedinačnosti u atributu, a da ne uključuje postojanje takvih entiteta. Jedna od strategija je odbacivanje istih, a druga je strategija prihvatiti postojanje takvih entiteta, ali poricati njihovu univerzalnost.

Nominalisti napadaju metafizički realizam u različitim aspektima njihove teorije. Ponekad je meta njihovih kritika višestruko oprimgjerenje jednog ili više svojstava. Prema nominalistima, tvrdnja da numerički različite konkretne pojedinačnosti oprimgjeruju istu univerzaliju vodi u nekoherentnost. S obzirom na to da dvije ili više prostorno odvojenih konkretnih pojedinačnosti u bilo kojem trenutku istovremeno oprimgjeruju jednu te istu univerzaliju, to znači da je jedan te isti entitet istodobno u potpunosti prisutan u nepreklapajućim regijama prostora. Nominalizam, međutim, inzistira da višestruka lokalizacija ove vrste nije moguća. S druge strane, nominalisti prigovaraju realistima da nisu u mogućnosti objasniti identitet svojstava, vrsta kojima partikularije pripadaju i relacije u koje ulaze, a da nije cirkularno. Iz ovog prigovora je vidljivo da nominalisti smatraju kako svojevrsne objekte koje uvodimo u svoju ontologiju, moramo moći detaljno opisati kao i ostale objekte te vrste, ali i numerički različite objekte. No rečeno nam je da postoje nepremostive poteškoće u realizmu s kojima s kojima se suočavamo u pokušajima definiranja identiteta istovjetnih svojstava. Ne možemo, kažu nominalisti, dati zadovoljavajuće obrazloženje identiteta univerzalija pozivajući se na predmete koji ih oprimgjeruju.

That is, we cannot say that a universal, U, is numerically identical with a universal, U', if and only if every object that exemplifies U exemplifies U' and vice versa; for clearly universals can be different even though they are exemplified by all and only the same objects. Thus, everything that

exemplifies the universal mankind exemplifies the universal being a featherless biped; and every item that exemplifies the latter exemplifies the former. Nonetheless, we have different universals here. What makes mankind and being a featherless biped different is not the sets of things that exemplify them; what makes the two universals different is their content. But to explain what it is for a universal, U, and a universal, U', to differ in content, we need to introduce further universals by referring, say, to the distinct universals that enter into the definitions of U and U'. The introduction of these further universals will do the trick, however, only if we can be sure that they are numerically different; but the nominalist tells us that we could be sure of that only if we already had precisely what we the problem of universals are trying to provide, a general account of the identity conditions for universals. (Loux 1998, 47)

Takva razmatranja nominalizma o izgradnji teorije, koju bi ponajprije trebala resiti jednostavnost, jesu pokretačka snaga nominalizma od njegovih samih početaka. U djelima Williama Ockhama, najsofisticiranijeg i najsustavnijeg srednjovjekovnog nominalista i praoca modernog nominalizma, opetovano se veliča jednostavnost u metafizičkom objašnjenju kao teorijska vrlina. Doista, načelo jednostavnosti, koje se često naziva 'Ockhamova britva', implicira da se podržavanjem tog načela obvezujemo, iz teorije koju gradimo, izbaciti sve nevažne entitete, koji nemaju bitnu objašnjavačku ulogu. U Ockhamovoj vlastitoj metafizici, su univerzalije, shvaćene kao nejezični entiteti, prve žrtve njegovog „britve“. Imaju važnu ulogu u izgradnji slučaja protiv realista. One su tipično predstavljene kao primjeri suvišnih tj. nepotrebnih entiteta u objašnjenju. „Čini se da je moral da entiteti koji ne rade ništa ne čine dobro; doista, mogu nanijeti mnogo štete.“ (Loux 1998, 52) Nakon što smo ugrubo predstavili nominalističku teoriju i njezine oblike, u sljedećim ćemo poglavljima prezentirati sve oblike nominalističkih teorija pojedinačno. Okrenimo se za početak ekstremnim oblicima nominalizma.

4 Ekstremni oblici nominalizma

Ekstremni oblici nominalizma idu u krajnost i ne pružaju zadovoljavajuće rezultate, ali će nam njihove loše strane poslužiti da shvatimo kako bi plauzibilna nominalistička teorija trebala izgledati.

4.1 Klasni nominalizam

Gledište je to prema kojem su stvari određenog tipa jer su pripadnici određene klase.

Neke stvari su elektroni; većina nije. Što je potrebno da bi nešto bilo elektron, da bi bilo tip elektrona? Prema klasnom nominalizmu, biti elektron nije ništa više doli biti pripadnik klase elektrona. (Armstrong 1998, 8)

Iz prethodnog citata primjećujemo da je ideja da pripadnici klase elektrona, koja potencijalno (barem logički) broji beskonačno članova, imaju „svojstvo“ biti elektron. Ono što također zapažamo je da „biti elektronom“ nije vezano za pojedinu partikulariju, kao što je slučaj kod svojstva biti Europljanin. Stoga razlikujemo *čiste i nečiste tipove* (pure and unpure types²). Ovi prvi tipovi, čisti, predstavljaju problem za nominalizam. Ali klasni nominalizam uspješno eliminira postojanje tipova, jer svi elektroni iz klase, iako su raštrkani u vremenu i prostoru, čine jedan token – klasu. Faktor koji su izostavili u svojoj teoriji je odnos klasnog članstva, što je tip koji određuje pripadnost elektrona klasi elektrona. Ako prihvatimo teoriju klasnog nominalizma, moramo ustanoviti podudarnost između klasa i tipova, kako bi klase mogle biti adekvatna zamjena. Prva prepreka na koju nailaze je određivanje klase za tipove kojima ne odgovara ni jedna instanca u stvarnosti, kao što su „biti jednorog“ ili „biti kentaur“. Teorija klasa za takve tipove pretpostavlja postojanje klase nula (null class³), ali samo jedne takve klase. Međutim, ako uzmemo da je svojstvo „biti jednorog“ identično s biti član klase nula i ako uzmemo da je svojstvo biti „kentaur“ identično s biti član klase nula, onda znači da „biti jednorog“ i „biti

² Armstrong 1989: 9

³ Armstrong 1989: 12

kentaur“ isti tip, što vodi u apsurd. (Armstrong 1989, 12) S obzirom na to da su tipovi koji nemaju instance, poput navedenih, pomalo jedinstveni i da bi neki mogli sporiti da su pravi tipovi, već samo mogući, možemo ih eliminirati u korist klasnog nominalizma. Usprkos tome, ova teorija nailazi na drugu, još veću prepreku – krajnja sveprisutnost klasa. Anything whatsoever, any entity of any sort, can be put, or rather be found, in a class with any number of other things of any sort whatsoever. (Armstrong 1989, 12) Svaki tip ima ekstenziju koja je klasa, unutar koje su sve stvari tokeni tog tipa. Primjerice grad Rijeka, barka na Savi, R franšiza Mlinar pekarnice i još mnogo drugih stvari mogu biti članovi neke klase. Iz toga zaključujemo da imamo klase prvog reda, klasu klase i tako u beskonačno. Jedini način na koji bi taj problem mogao biti rješiv je, kaže Armstrong, uvođenje tipova koji su disjunkcija jednostavnih tipova. „Ako ispred sebe imamo klasu koja sadržava sve gavranove zajedno sa svim pisaćim stolovima, onda uvodimo ili „tip“ gavran ili „tip“ pisači stol.“ (Armstrong 1989, 13) Uvođenje disjunkcije pak podrazumijeva beskonačnost disjunkcija za sve klase koje su šarolike i imaju beskonačan broj članova. Time bi se odmaknuli od početne pretpostavke o klasi koja temeljena na jedinstvu tipa okuplja tokene tog tipa kao svoje članove. Klasni nominalizam, dakle, od samog početka kreće krivim putem, jer iako je za članove neke klase nužno da budu određenog tipa, to nije dovoljan uvjet. Ostaje nam pitanje kako odrediti da određena klasa tokena obilježava neki tip. S obzirom na to koliko je objektivne razlike u strukturama klasa, Armstrong razlikuje „dobre“ i „loše“ klase. Ono što sa sigurnošću možemo tvrditi je da nismo mi ti koji odlučujemo o prirodi stvari, a samim time ni o prirodi klasa. Sukladno tome, Armstrong „dobre“ klase naziva prirodnim klasama i ukazuje na stupnjevanje u prirodnosti klasa. U nastavku ovog poglavlja ćemo predstaviti ostala dva ekstremna oblika nominalizma, a u slijedećem detaljnije objasniti ideju o prirodnim klasama.

4.2 Nominalizam predikata

Prema ovom je stajalištu token određenog tipa ili vrste, ako određeni predikat, jezični entitet, potvrđuje istinitost toga. To bi bio oblik nominalizma koji proizlazi iz značenja samog naziva nominalističke teorije. Pojam nominalizam potječe iz latinskog izraza *noumen* što u prijevodu znači *ime*. Da je nešto crne boje potvrđuje riječ „crno“ kojom to izražavamo. Međutim, ako se predikat „crno“ odnosi na token, a ne tip, mora se odnositi na određeni token, token pravog tipa –

riječ „crno“ kao tip riječi u hrvatskom jeziku. Iz toga slijedi da referira na semantičko značenje (tip) riječi „crno“, koje uključuje drugi, još kompleksniji semantički tip itd. Nominalizam predikata je u usporedbi s klasnim nominalizmu u nepovoljnom položaju i u pogledu nedostatka predikacije. Dok u slučaju neotkrivenih znanstvenih svojstava postoji klasa u koju ih svrstavamo, za sada ne postoje, a možda ni neće u budućnosti postojati, predikati ili riječi koje bi mogle referirati na još neotkrivena svojstva. „Kada su u pitanju mogući predikati predikatni nominalist morao bi takve tipove uzeti u obzir.“ (Armstrong 1989, 11) Ali koja bi onda bila osnova u stvarnome svijetu za istinitost iskaza o mogućim predikatima? Uostalom, tvrdi Armstrong, nitko pokraj stvarnih predikata koje koristimo uobičajeno ne promišlja o mogućim predikatima.

4.2.1 Konceptualizam

Varijanta nominalizma predikata koja predikate zamjenjuje konceptom – specifičnim tvorevinama misaone djelatnosti.⁴ Ne postoji ništa poput crne boje i stvar je crna zbog toga što potpada pod pojam crno. Nekakva opća formulacija konceptualizma o svojstvima stvari bi izgledala ovako: X ima svojstvo F ako x potpada pod pojam F". To znači da je ono što sačinjava određeni objekt koji posjeduje svojstvo "biti crn", određeno činjenicom da se koncept crne boje odnosi na objekt. Problem s kojim se susreću konceptualisti je hipotetska situacija u kojoj koncept crne boje ne postoji. Povlači li to za sobom da objekt više neće biti crn? Čini se da ne, a ako je tako da će objekt i dalje biti crne boje, onda „crnoća“ uključuje nešto više od upotrebe pojma „crno“.

⁴ konceptualizam. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 13. 9. 2021. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32713>>.

5 Teorije o prirodnim klasama

U prethodnom poglavlju predstavili smo ekstremne vrste nominalizma i njihove odgovore na problem sličnosti atributa. Od njih nam je od najveće važnosti klasni nominalizam jer ostavlja prostora za poboljšanje. Prema toj nominalističkoj teoriji je ono što nekakav token čini određenim tipom, tj. čini ga određenom vrstom ili mu pripisuje određena svojstva, njegova pripadnost određenoj klasi. Ono što izostavljaju u svojoj teoriji je razlikovanje klasa tokena koji obilježavaju određeni tip od onih klasa čiji tokeni ne obilježavaju taj tip. Odgovor leži u objektivnoj razlici između prirodnih i neprirodnih klasa u stvarnome svijetu, koja dopušta stupnjevanje između istih. Armstrong u svome djelu prezentira šest teorija o prirodnim klasama, za koje smatra da su najbliže rješenju problema univerzalija. U nastavku ovog poglavlja slijedi kratak pregled tih teorija,

5.1 Prirodne klase kao temeljna pretpostavka

Ova teorija pretpostavlja postojanje prirodnih klasa sa svojim različitim stupnjevima različitosti kao fundamentalnom činjenicom koja se ne da dalje objašnjavati. Anthony Quinton, engleski filozof, prvi je i to relativno nedavno, predstavio problem prirodnih klasa i formulirao ovu nominalističku teoriju koja obuhvaća tokene, klase tokena (koje su isto tako partikularije), ali i svojstvo određenih klasa – svojstvo prirodnosti. (Armstrong 1989, 14)

5.2 Nominalizam sličnosti

Mogli bismo zahtijevati prodiranje u strukturu prirodnih klasa kako bismo objasnili što su, ali ako podupiremo nominalizam, onda možemo analizirati pojam prirodne klase oslanjajući se na relaciju sličnosti. Na temelju relacija sličnosti između tokena neke klase, možemo ju identificirati kao prirodnu klasu. Sličnost u ovom slučaju mora biti objektivna, kako bismo osigurali objektivnost prirodnih klasa. Nadalje, nužno je odbaciti tradicionalnu analizu sličnosti koja sličnost stvari objašnjava postojanjem nekog zajedničkog, u potpunosti identičnog entiteta prisutnog u dvije ili više stvari koje međusobno nalikuju. Jasno je da nominalizam sličnosti treba odbaciti tradicionalnu analizu sličnosti jer postojanje zajedničkog entiteta u dvije numerički

različite i prostorno odvojene partikularije, ali slične stvari vodi u teoriju univerzalija. U nominalizmu sličnosti je obrnuta situacija – umjesto prirodnosti klase, njenog svojstva, sličnost između članova klase temelj je nominalizma sličnosti. Drugim riječima, objektivna sličnost između članova neke klase je ono što ju čini prirodnom klasom i s obzirom na to u različitim stupnjevima razlikuje od drugih klasa. Britanski filozof H.H.Pierce prvi je razradio ovu teoriju. (Armstrong 1989, 15)

5.3 Univerzalije

Teoriju univerzalija predstavila sam već u prvom poglavlju ovog rada, ali nije na odmet prisjetiti se što ona postulira sada kad smo se upoznali sa pojmom klase. Analiza tokena neke klase, koja njihovu međusobnu sličnost temelji na postojanju zajedničkog svojstva, pretpostavlja postojanje entiteta koje je prisutno u svim tokenima koji nalikuju, a ti entiteti jesu univerzalije. Drugačije rečeno, svojstva stvari i relacije u koje ulaze jesu univerzalije – entiteti koje opimjeruju dvije ili više prostorno odvojenih konkretnih pojedinačnosti. Jedna te ista univerzalija može biti svojstvo više različitih partikularija, a u jednu te istu relaciju mogu ulaziti par, tri para, četiri itd. konkretnih pojedinačnosti istovremeno. Prisutnost ovakve stroge istovjetnosti ili možda bolje rečeno prisutnost jednog entiteta u više različitih objekata stvara sličnost između tokena, koji se na osnovu sličnosti grupirati u prirodnu klasu.

5.4 Prirodna klasa tropa

Izložili smo do sada teoriju prirodnih klasa i teoriju sličnosti, koje u svojoj osnovi nemaju svojstva i relacije, i teoriju univerzalija utemeljenu na postojanju svojstava i relacija u obliku univerzalija. Jedan oblik nominalizma prilagođava teoriju sebi, tako što priznaje postojanje svojstava i relacija, ali u obliku partikularija.

Od dvije bilijarde lopti, neka svaka ima svoju vlastitu boju, nijansu, masu i tako dalje. Ako se lopte dodiruju na stolu, i dvije druge su na drugom kraju stola, neka svaka od njih stoji u vlastitoj relaciji i susjedstvu. (Armstrong 1989, 16)

Svojstva i relacije zamišljene kao partikularije je američki filozof D. C. Williams nazvao *tropima*. Ovo gledište ne rješava problem univerzalija, ali daje mogućnost da ga se iznova postavi. On the trope theory the redness of each thing is a distinct trope. (Armstrong 1989, 16) Jedan od prigovora može biti što za sve zelene trope kažemo da su zelene boje. Ako smo pretpostavili da se zelena boja jedne i zelena boja druge stvari numerički razlikuju, što objedinjuje klasu svog zelenila? Vodeći engleski filozof G.F. Stout uvodi pojam *distributive unity*⁵ koji znači djelomično jedinstvo svih zelenih tropa, na što ćemo se vratiti nešto kasnije u radu.

5.5 Klase sličnosti tropa

Drugi način objedinjenja tropa apelira na odnos sličnosti tropa, a ne običnih stvari. Pojedinačna zelenila slične u većoj ili manjoj mjeri. Prema Armstrongu je ova Williamsova teorija najvjerodostojnija nominalistička teorija.

5.6 Tropi i univerzalije

Prema ovoj je teoriji svako pojedinačno zelenilo tj. svi su pojedinačni tropi zelenila instancijacija jedne univerzalije. Ovakvo obrazloženje objedinjenja u klasu ide u prilog realistima ali je bespotrebno uvoditi trope jer smo već prihvatili postojanje univerzalija.

⁵ Armstrong 1989: 16

6 Teorija primitivnih prirodnih klasa

Najbolji način da objasnimo što ova teorija zagovara je da se pozovemo na značenje riječi primitivno. Riječ potječe iz latinskog - lat. *primitivus* i prevodi se kao osnovno, prvobitno, izvorno. Prema tome, ova teorija predlaže da je prirodnost klasa temeljna i ne može se dalje analizirati. Činjenica da konkretne pojedinačnosti, tokeni pripadaju različitim klasama i zbog toga jesu određenog tipa je polazišna točka ove teorije. Osnovno obilježje svijeta je postojanje klasa koje se razlikuju u stupnjevima jedinstva njihovih pripadnika. Anthony Quinton, rekli smo, progurao je ovu teoriju i definirao kako odrediti prirodne klase.

Pretpostavimo da je nekom predstavljeno (možda kao djetetu) više različitih primjera plavih objekata, uključujući sve različite nijanse i varijacije plave boje, kako bi riječ „plavo“ mogla biti primijenjena na cijeli spektar plave boje. Ako pojedinac tada može, s relativnom lakoćom, identificirati partikularije s kojima se do sada nikad nije susreo, svrstavajući ih u istu klasu kao i originalne predmete, onda to znači da je klasa plavih stvari prirodna klasa. (Armstrong 1989, 22)

Uočavamo da je Quintonovo obilježje prirodne klase djelomično epistemološko obilježje. Prirodnost klase, kako ju on definira, odgovara onome kako bismo mi inače svrstali objekte u određenu klasu. Određivanje prirodnih klasa u svijetu je predmet istraživanja prirodnih znanosti. Između ostalog, zadaća prirodnih znanosti je ustanoviti koje vrste stvari postoje u svijetu, koje od njih su fundamentalne i određuju ostale, svojstva i relacije u koje ulaze i zakone koje trebaju poštovati. U duhu teorije prirodnih klasa možemo reći da je njihova zadaća ustanoviti koje su „prave“ prirodne klase. Svijet sastavljen od prirodnih klasa Wilfrid Sellars naziva *znanstvenom slikom svijeta*. (Armstrong 1989, 26) Važno obilježje prirodnosti klasa je to da se može stupnjevat. To bi značilo da ovisno o stupnju prirodnosti možemo neku klasu klasificirati kao prirodnu, manje prirodnu ili neprirodnu. Stupanj jedinstva članova unutar jedne klase određuje njezinu prirodnost.

Razmotrimo razliku između klase obojenih stvari i klasu grimiznih stvari. Objekti su prirodne klase. Ali je druga puno bliže određena, ima viši stupanj jedinstva nego klasa obojenih stvari. (Armstrong 1989, 24)

Primjećujemo da klasa obojenih stvari sadržava klasu grimiznih stvari, što nam pomaže shvatiti različite stupnjeve jedinstva između članova neke klase, ali i ukazuje na problem nepreciznog određivanja stupnjeva. Armstrong navodi primjer klase vulkanskih erupcija i klase potresa koje se ne mogu baš tako lako odijeliti.

Drugi problem na koji Armstrong ukazuje jest gornja i donja granica u određivanju članova jedne klase.

Ako postoji mnoštvo stvari koji su u potpunosti slični, savršeni blizanci, onda klasa ima najviši mogući stupanj jedinstva. (...) Brojni niz ima najmanji broj: 0. Čini se da skala prirodne klase također ima donju granicu. Postoje klase koje su potpuno heterogene i nemaju nikakvo jedinstvo: *neprirodne klase*. (Armstrong 1989, 24)

Armstrong tvrdi da je ljestvica prema kojoj se određuje prirodnost klase narušila prvotnu ideju o prirodnosti klase koja je primitivna i ne da se dalje analizirati.

Sljedeća poteškoća s kojom se ova teorija suočava je koegzistiranje svojstava unutar jedne klase. Jedna prirodna klasa, kaže Armstrong, može biti podskup neke druge klase kao što je klasa grimiznih stvari podskup klase obojenih stvari. Nadalje, jedna prirodna klasa može se preklapati sa drugom kao što se klasa slonova preklapa s klasom životinja. Međutim, različite prirodne klase ne mogu se podudarati jer obuhvaćaju iste tokene, iz čega proizlazi da se zapravo radi o jednoj klasi.

Dakle prema bilo kojoj analizi klase o tome što to znači biti određenog tipa (biti određene sorte ili vrste, imati određeno svojstvo) bit će

nemoguće da jedna klasa tokena bude klasa različitih tipova. (Armstrong 1989, 25)

Još jedan prigovor ovoj teoriji vezan je uz smjer u kojem ide njezino objašnjenje primitivnih prirodnih klasa. Prema teoretičarima koji zastupaju ovu teoriju je klasa ono što određuje tokene koji joj pripadaju. Konkretno pojedinačnosti poput atoma ili elektrona jesu atomi i elektroni jer pripadaju klasi atoma i klasi elektrona. Ipak, čini nam se neprirodno da je stvar određena onakvom kakva jest samo iz razloga što pripada određenoj klasi, a prirodno da ju na temelju svojstava uvrstimo u određenu klasu. Ako tip određuje pripadnost klasi, onda pripadnost klasi ne može određivati tip njenih članica. Ako su svojstva tokena konstituirana na temelju njegove pripadnosti određenoj klasi, koja može obuhvaćati beskonačno mnogo članova, kako veza između pojedinačnog tokena i klase kojoj pripada utječe na uzročno - posljedične relacije u koje token ulazi? Kada stvari djeluju uzročno, one djeluju na temelju svojih svojstava. The object depresses the scales in virtue of its mass; the fire makes the water boil in virtue of its temperature; (Armstrong 1989, 28) Ako i pretpostavimo da su svojstva tokena određena njegovim članstvom u određenoj klasi, nema smisla reći da su svi pripadnici klase „postići temperaturu od 100 stupnjeva“ zaslužni za individualan slučaj ključanja vode.

Kad su u pitanju relacije, pojavljuje se dodatan problem u teoriji primitivnih prirodnih klasa. Ako ćemo slijediti ono što ova teorija nalaže, onda će relacija poput „biti desno od“ biti određena kao takva na temelju toga što pripadaju prirodnoj klasi „biti desno od“. Rezultat toga biti će svojstvo „biti desno od“, koje će imati svaki pripadnik te klase i relacija sama po sebi biti će izgubljena.

I na posljetku, čini se da ova teorija ne uspijeva odrediti svojstva s obzirom na opći poredak svojstava. Moramo uzeti u obzir da postoje tipovi višeg reda kao što su to npr. tip boja ili tip masa, a ostali tipovi poput „biti crn“ i „imati masu od 40 kilograma“ tokeni su tipa „boja“ i tipa „masa“. Teoretičari primitivnih prirodnih klasa mogli bi odrediti ostale tipove kao podskupove prirodnih klasa. Armstrong daje sljedeći primjer: (1) Crvenilo je boja. (1') Svaka crvena stvar je obojana stvar. (1'') Prirodna klasa crvenih stvari je podklasa prirodne klase obojenih stvari. (Armstrong 1989, 33-34) Ali kada bi imali tri tipa koji ulaze u relacijske odnose poput: (2)

Crvenilo više sliči narančastoj nego žutoj. (Armstrong 1989, 34) ne bismo ih uspjeli tako lako prevesti u duhu teorije primitivnih prirodnih klasa.

Svi problemi s kojima se suočava teorija primitivnih prirodnih klasa mogli bi se možda riješiti ako bi teoretičari koji zastupaju teoriju priznali postojanje svojstava i relacija. To ne bi značilo da bi morali odustati od nominalističkog pogleda na svijet jer bi ih mogli interpretirati kao partikularije, na način na koji su to učinili teoretičari tropa. Ovo gledište je kontradiktorno jer s jedne strane pretpostavlja da su konkretne pojedinačnosti bez svojstava i relacija, što bi značilo da su amforne, tj. nemaju određen oblik, a s druge strane opisuju klase kao cjeline sastavljene od manjih dijelova. Armstrong iz tog razloga ovu teoriju naziva *Blob theory*⁶, što bismo mogli prevesti kao metafizički nihilizam jer odbacuje postojanje entiteta kao što su svojstva i relacije, dok s druge strane teoriju koje priznaju svojstva i relacije naziva *Layer-cakes theory*. The layer cake model (LCM) is a view about the way the world is. It is a model of the structure of the world in terms of the phenomena that comprise it (...). (Baxendale 2016, 42) U nastavku slijedi još jedna, kako ju Armstrong naziva, *Blob theory*, a to je nominalizam sličnosti.

⁶ Armstrong 1989: 38

7 Nominalizam sličnosti

Ova teorija nastoji analizirati obilježja prirodnih klasa na temelju sličnosti između njenih pripadnika. Sličnost se može stupnjevati, kao što je to slučaj sa prirodnošću u teoriji primitivnih prirodnih klasa. I u ovom slučaju postoji gornja granica potpune sličnosti i donja granica koja obuhvaća potpuno različite objekte. Iz toga slijedi da jedino u slučaju kada svaki pojedini član klase slični sa ostalim pripadnicima iste klase govorimo o potpuno jedinstvenoj prirodnoj klasi. Razlika u stupnjevima sličnosti objektivne je prirode, što za sobom povlači primitivnost sličnosti koja se dalje ne može analizirati. Prema ovoj teoriji su dvije plave konkretne pojedinačnosti plave jer slične jedna drugoj. Dakle, ono što neku pojedinačnost čini plavom, je to što nalikuju ostalim plavim partikularijama. Slično, ono što okrugle stvari čini okruglima je to što međusobno nalikuju, pa je ono što neku konkretnu pojedinačnost čini okruglom, sličnost okruglim stvarima. Sličnost je temeljna i primitivna, pa ili nema svojstva ili svojstva stvari ovise o partikularijama kojima slični.

Sličnost je unutarnja relacija i jednom kada je uspostavljena između stvari mora vrijediti za sve moguće svjetove dok za vanjske relacije kao što su prostorno-vremenske i uzročno-posljedične, to nije nužno. Čini se da nominalisti sličnosti nisu obratili pažnju na posljedice koje to može donijeti. Ako uzmemo da uvjeti i priroda diktiraju unutarnje relacije, onda je i sličnost između dva objekta određene prirode definirana, što bi značilo da ne postoji nijedan mogući svijet u kojem promjena relacije sličnosti između njih ne bi dovela do promjene prirode ta dva objekta. Da bi izbjegli ovaj prigovor, Armstrong smatra, jedini je način izbjegli reći da sličnost proizlazi iz prirode stvari koji si nalikuju, ali one nisu univerzalije već partikularije.

a has a certain nature, b has a certain nature. The natures are particular but are such that a and b must resemble to a certain degree. Given this nature, they resemble to this degree in every possible world in which they are both found. (Armstrong 1989, 44)

Nominalisti sličnosti trebali bi uvesti distinkciju između partikularija i prirode partikularija, kako bi njihova *blob* teorija imala barem nekakvu strukturu. Kako bi teorija bila ekonomičnija, mogli bismo reći da je stvar svoja partikularizirana priroda.

Drugi problem javlja se kod situacija u kojima je neka stvar mogla imati različita svojstva od ovih što sada posjeduje. Armstrong navodi primjer lopte i prikazuje kako bi rečenica izgledala u duhu partikularizirane prirode:

The ball's particularized nature might have been other than it is. But if the ball's particularized nature is the ball, then to say that the nature might have been other than it is, is to say that the ball might not have been the ball. (Armstrong 1989, 45)

Iz toga slijedi da ako imamo crvenu loptu i kažemo da je mogla biti bijele boje, u smislu partikularizirane prirode boja ne bi mogla biti bijela jer ne bi mogla biti lopta. Pa ipak, uvođenje takve prirode pomoglo bi nominalistima sličnosti da odgovore na još jednu kritiku. Kao što smo rekli teorija analizira token određenog tipa na temelju sličnosti sa drugim tokenima, ali što u slučaju da token ne nalikuje ni jednom drugom tokenu? Armstrong predlaže sljedeću obranu:

The object has its nature, even if it resembles nothing else. This nature is the foundation for attributing a particularized nature, which if they had existed, would have sufficiently resembled the solitary object, but it does not matter that the other things do not exist. (Armstrong 1989, 46)

Bertrand Russell je u svom poznatom odlomku tvrdio da svaki pokušaj, poput pokušaja nominalizma sličnosti, da se riješi univerzalnosti u korist sličnosti ne uspijeva. Točnije, Russell je smatrao da nijedna teorija koja nastoji objasniti slaganje u atributu bez pozivanja na univerzalije, ne može izbjeći začarani beskonačni regres. Uz to dodaje je priznavanje univerzalne relacije sličnosti, učinilo besmislenim izbjegavanje ostalih univerzalija. Iako Russelov argument ide u dobrom smjeru, uvođenjem partikularizirane prirode, nominalizam vješto izbjegava njegovu kritiku.

(...) the resemblance is not an additional fact about the world over and above the possession by a and b of the particularized natures that they have. The relation supervenes on the natures, and if it supervenes I suggest, it is not distinct from what it supervenes upon. (Armstrong 1989, 56)

Dakle, relacije sličnosti i partikularizaciju prirode treba gledati kao primitivne, neobjašnjive aksiome sličnosti u ovoj nominalističkoj teoriji, kako bi ovi teoretičari uspjeli obraniti svoju hipotezu. Unatoč tome, nijekanje svojstava i relacija dovodi ovo gledište do velikog broja problema.

8 Teorija supstrata i teorija snopa

Teorija supstrata i teorija snopa jesu kako ih Armstrong naziva *layer-cake* teorije. Prisjetimo se da su to teorije koje dopuštaju postojanje svojstava i relacija, a sada ćemo vidjeti radi li se tu o ponovljivim entitetima, kao u teoriji univerzalija, ili o neponovljivim entitetima.

8.1 Teorija supstrata

Pozabavit ćemo se ponajprije teorijom supstrata. Ono što nas zanima jest u kojem su odnosu svojstva i relacija s partikularijom. Teorija supstrata odvaja partikulariju od svojstava koje posjeduje. Primjećujemo da se ovdje radi o asimetričnoj relaciji. Stol ima određeno svojstvo „biti drven“, a ne obrnuto. Stol nije identičan sa svojstvom „biti drven“, on ga naime samo posjeduje. Konkretna pojedinačnost je cjelina sastavljena od raznih svojstava i supstrata, čiji je identitet neovisan o svojstvima. Supstrat nazivamo još i *golom partikularijom*. Za ovaj sastavni dio možemo reći da stoji ispod ili podržava atribut, ali on sam po sebi ne posjeduje nikakva svojstva. Dakle, teoretičari koji podržavaju ideju gole partikularije smatraju da su konkretne pojedinačnosti sačinjene od dvije različite vrste sastavnica – atributa i gole partikularije. Ako su takvi teoretičari realisti, govorit će o svojstvima koje oprimjeruje gola partikularija, dok će nominalisti govoriti o tropima koje gola partikularija posjeduje. Međutim, koje god izraze da upotrebljavaju, teoretičari supstrata inzistirat će na tome da odnos između temeljnog supstrata i njegovih atributa pruža ontološku sponu između tih različitih sastavnica kako bi zajedno tvorili konkretnu pojedinačnost. Kritičari teorije supstrata jesu filozofi koji podržavaju empirizam u ontologiji. Po tom gledištu, osnovni entiteti metafizičke teorije moraju biti ograničeni na stvari koje mogu biti objekti izravnog ili neposrednog iskustva, a gole partikularije poput supstrata ne zadovoljavaju dani kriterij.

Direct experience, whether perceptual or introspective, consists in the apprehension of some attribute of a thing; and since bare substrata are supposed to be things whose being what they are involves no attributes, they would be entities beyond the reach of experience. (Loux 1998, 90)

Kritičari teorije snopa predlažu teoriju koja isključuje entitete van dometa iskustva i ograničava se na empirijski manifestirane attribute stvari. Prema ovom stajalištu su objekti iz našeg okruženja cjeline konstituirane od atributa, objekata koji mogu biti predmeti perceptivne ili introspektivne svijesti. Upravo u ovom trenutku rađa se teorija snopa.

8.2 Teorija snopa

Prema teoriji snopa je konkretna pojedinačnost snop ili zbir atributa. Partikularija, je dakle, cjelina sastavljena od više dijelova - svojstava. Iako ovakvo objašnjenje upućuje na još jednu asimetričnu relaciju, teoretičari snopa tvrde kako svojstva unutar jednog snopa stoje u posebnom odnosu, koji Russell naziva *suprisutnost* (compresence⁷), i tako ujedinjeni formiraju objekte. Ako pretpostavimo da je snop svojstava zapravo snop univerzalija, onda dvije različite stvari ne bi mogle imati ista svojstva, već bi bile ista stvar. Glavni prigovori ovom obliku teorije počivaju na njezinoj prividnoj predanosti ontološkom principu nerazlučivosti, jer ako objekt nije ništa više od skupa svojstava, onda ako objekt *a* i objekt *b* imaju potpuno ista svojstva, oni su zapravo isti snop. Je li ovaj prigovor utemeljen ovisit će o tome hoćemo li u objašnjenju svojstava kao univerzalija uključiti prostornu određenost partikularija. Ako bi, onda univerzalne teorije ne bi uključivale identitet nerazlučivosti i iste univerzalije mogle bi se nalaziti u dva snopa tako što bi bile na dva različita mjesta. S druge strane, ako svojstva shvaćamo kao pojedinačnosti – trope, onda ne postoji problem u pogledu različitosti potpuno sličnih snopova. Razlog tome je numerička različitost tropa koja za sobom nosi različitost identiteta, što nije slučaj u snopovima partikularija. Čini se da je problem ove verzije teorije snopa u tome što je teško individualizirati, odnosno odvojiti trope od ostatka snopa, ali i pokazati zašto bi pojedinačan trop trebao biti sastavni dio neke cjeline.

For example, if an object has a size, a mass, and a motion, are the size and the mass different tropes and is it not strange to think of the size alone as a genuine particular suited to be treated as an ‘atomic’ component of the whole? (Robinson 2021)

⁷ Armstrong 1989: 62

Potencijalno rješenje ovog problema krije se u Lockeovoj teoriji supstrata. Iako Locke golu partikulariju nije definirao kao takvu, već rekao kako je to „something I know not what“. (Armstrong 1989, 60) Po uzoru na nju stvorena je varijacija teorije snopa u kojoj na mjesto supstrata dolazi odabrano svojstvo, a ostala su svojstva modifikacije istoga. Međutim, upitno je koliko je ovakav pristup održiv kad su u pitanju osnovna svojstva stvari poput mase, naboja i sl.

9 Teorija tropa

Teorija tropa promiče ideju da su i svojstva konkretnih pojedinačnosti sama po sebi partikuralije. Iz toga slijedi da je svijet djelomično ili u potpunosti sastavljen od tropa. Ova nominalistička teorija prihvaća postojanje stvari poput svojstava i relacija, ali ih tumači kao pojedinačne, konkretne i samim time neponovljive. Ilustrirat ćemo to na primjeru Michaela Louxa:

Kad se fokusiram na boju Taj Mahala, ja ne mislim na roza boju općeniti, nego na jedinstvenu roza boju, roza boju koju jedino ima Taj Mahal: i kada se fokusiram na ton boje Mona Lise, ne mislim na ništa općenito, već na upravo te tonove na samom platnu. Dakle, da bismo shvatili što se događa u činovima selektivne pažnje, potrebni su nam tropi. (Loux 1998, 74)

Ranije smo spomenuli kako teoretičari tropa imaju dvije opcije na raspolaganju: teoriju supstrata i teoriju snopa. Moderne verzije teorije tropa se većinom razvijaju kao teorije snopa, a umjesto snopova univerzalija pretpostavljaju snopove tropa. Prema ovom se stajalištu je struktura konkretnih pojedinačnosti snop sveprisutnih tropa. Struktura partikularija sastavljena od snopa tropa u prednosti je nad snopovima sastavljenim od univerzalija, kada su u pitanju nepreklapajuće konkretne pojedinačnosti. Spomenuli smo da je Russell uveo pojam *suprisutnost*, koji okuplja snopove univerzalija u partikularije, ali dvije različite stvari u tom slučaju ne bi mogle imati ista svojstva već bi bile potpuno ista stvar. Suprotno tome, dva nepreklapajuća snopa tropa nemaju ništa identično, a temeljna relacija sveprisutnosti između tropa je simetrična i tranzitivna.

Teorija tropa koju je razvio C. B. Martin za Armstronga daje najbolje objašnjenje od svih njenih varijanti. (Armstrong 1989, 115) Čest prigovor teorijama tropa je da tropi kao gradbena tvar svijet nisu baš najbolja opcija ako uzmemo u obzir relacije. Substances are capable of independent existence. But could, say, a „betweeness“ exist o its own, a relation without any terms? (Armstrong 1989, 115) Pa čini se da nerazborito pretpostaviti tako što. Međutim, ni tropi kao svojstva partikularija ne čine se prikladnom materijom za izgradnju svijeta, jer ne mogu postojati nezavisno jedni od drugih, kao što ne mogu ni univerzalije. „Trop određene mase ili

trop određenog naboja čini se gotovo jednako beznačajnim, koliko i nesposobnim za neovisno postojanje kao odgovarajuća univerzalija.“ (Armstrong 1989, 115) David Lewis predlaže teoretičarima tropa, koji postuliraju postojanje snopova tropa, da se trebaju okrenuti supstancijama koje sačinjavaju trope. (Armstrong 1989, 115) supstancije bile bi jednostavna svojstva, poput krajnjeg kvantuma mase, koje postoje samo u određenom mjestu i trenutku. Ovoj ideji moglo bi se prigovoriti da i u tom slučaju ovakve supstancije ne bi mogle postojati samostalno jer bi bila određene vremenski i prostorno, što bi značilo da oprimjeruju svojstva „biti na određenom mjestu“ i „biti u određenom trenutku“. Armstrong smatra da je ovaj prigovor neutemeljen jer su vremenske i prostorne relacije između svih atoma ono što ih pozicionira na određeno mjesto u određeno vrijeme.

In themselves, the atoms are just simple property tropes. Duration, size, shape, et cetera, are just networks of atom-sin relation. A minimal mass trope on its own would not have any spatial or temporal characteristics.
(Armstrong 1989, 116)

Ako prihvatimo da su tropi materija koja gradi svijet, pobornici ove ideje morali bi prihvatiti relacijski prikaz prostora i vremena. Ako pak ne dijelimo mišljenje da u suštini svijeta leže tropi, onda bismo trebali usvojiti ideju C. B. Martina. Njegov zamisao je da su tropi svojstva ili atributi partikularija, a relacije u koje ulaze tropi, tropi relacija. Ovo stajalište definira trope kao konkretne i pojedinačne fizičke entitete, a ne kao partikularije koje susrećemo u stvarnom svijetu.

Spomenuli smo u teoriji univerzalija stanja stvari. Čini se da i teorija tropa, u bilo kojoj od svoje dvije verzije, mora prihvatiti fenomen stanja stvari, ali u ovom slučaju vrijede malo drukčija pravila. Pretpostavimo, kaže Armstrong, da konkretna pojedinačnost a ima trop svojstva F , bilo da se radi o verziji teorije snopa, gdje je svojstvo F u snopu sa drugim tropima koji čine konkretnu pojedinačnost a , ili se radi o verziji teorije supstrata gdje je svojstvo F atribut konkretne pojedinačnosti a . U oba slučaja pojavljuje se fenomen stanja stvari. Uzmimo opći oblik, a je F , konkretnog primjera trava je zelena. On uključuje postojanja konkretne pojedinačnosti a i tropa F , gdje bi i konkretna pojedinačnost i trop mogli postojati neovisno od a je F . A je F je dakle, stanje stvari u kojem se nalaze konkretna pojedinačnost a i trop F . Ako

prihvatimo ovo objašnjenje, onda prihvaćamo da je za svaku teoriju, koja postulira postojanje svojstava i relacija, fenomen stanja stvari neizbježan. Međutim, Armstrong u raspravi o stanjima stvari u teoriji tropa predstavlja način na koji ovi teoretičari mogu izbjeći ovakav koncept. On prezentira argument C. B. Martina koji za svojstva i relacije stvari kažu da su neprenosive (nontransferable⁸):

Suppose that a has trope F or that a has R to be. Martin does not claim that it is necessary truth that a has F or has R to b. But granted that F and R exist, which is not necessary, then he says that it is a necessary truth that they could not have been attached to, or hold between anything else. They are essentially the F of a or R that has a to b. This is not just the way that we would naturally describe them. It is the way that they have to be. (Armstrong 1989, 118)

C. B. Martin argumentira da su u svijetu koji sadrži konkretne pojedinačnosti a i b, svojstvo F i relacije R isto tako sadržani a ima svojstvo F i a je u relaciji R sa b. Ono što želi reći je da se stanja stvari mijenjaju ovisno o egzistenciji svojih sastavnih dijelova. O tome hoćemo li prihvatiti ovakvu nužnost da bismo odbacili stanja stvari, ovisi o našem stavu o nužnosti i kontingenciji. Ako smo mišljenja da su moguće situacije rekonstrukcija elemenata postojećih stanja stvari, onda nemamo razloga sporiti da su tropi svojstava i relacija dijelovi mogućih stanja stvari. Za one koji dijele to stajalište moraju, doduše, prihvatiti i da je moguće da različita stanja stvari uključuju potpuno iste elemente. Isto tako, oni koji se priklanjaju Martinovoj ideji nužnosti, moraju prihvatiti kao posljedicu da je priroda stvari u svijetu: partikularije, svojstva i relacije, unaprijed određena i nepromjenjiva.

⁸ Armstrong 1989, 132

9.1 Problem univerzalija u teoriji tropa

Rečeno je već da teoretičari tropa priznaju svojstva i relacije, ali u obliku tropa, a ne univerzalija. Armstrong se u svome djelu pozabavio tom problematikom počevši od objekata koji imaju istu masu. Ako su svojstva tropi, onda će svaki objekt sadržavati različite trope mase s određenom vrijednosti. On ovdje iznosi problem predikacije. Da izraz „masa“ referira na dva različita tropa, tvrdi Armstrong, možemo objasniti na dva načina: ili je klasa tropa mase primitivna prirodna klasa ili je klasa tropa mase određena na temelju sličnosti između tropa. G.F. Stout zastupao je stajalište prirodnih klasa u teoriji tropa i prihvatio teoriju koja predlaže snopove tropa ili kako ih on naziva apstraktne partikularije. Te apstraktne partikularije pripadaju određenim klasama, a sličnost unutar jedne klase definirana je ovisno o tome koliko apstraktna partikularija doprinosi jedinstvu klase. Dakle, sličnost se određuje na temelju preraspodjele tropa unutar klase. S druge strane imamo D. C. Williamsa koji smatra da su klase tropa formirane na temelju primitivne sličnosti između njih. Njegova verzija teorije tropa temeljena na sličnosti je prema Armstrongu superiornija nad verzijom prirodnih klasa tropa. Teorija prirodnih klasa i teorija sličnosti koje uključuju univerzalije, vidjeli smo razlikuju najviši i najniži stupanj jedinstva i najviši i najniži stupanj sličnosti. U teoriji tropa ove značajke dobivaju novo ruho. Pogledajmo sljedeći primjer:

Promotrimo naboj e koji ima svaki elektron i koji treba biti u potpunosti isti za sve elektrone. Uzmimo sada u obzir klasu e tropa (Uključuje trope koji nisu direktno povezani sa elektronima, rečeno mi je, tropi muona.) To je prirodna klasa s najvišim mogućim stupnjem jedinstva. Ili jezikom teorije sličnosti, to je klasa tropa, koji međusobno jedan drugome nalikuju u potpunosti. (Armstrong 1989, 121)

Na primjeru određene nijanse neke boje, oblik ili točno određene količine, ovi će odgovarajući tropi u potpunosti nalikovati jedni drugima ili Stoutovim rječnikom: „they will have the highest degree of distributive unity.“ (Armstrong 1989, 121)

9.2 Tropi u ulozi univerzalija

Krenimo s pretpostavkom da sve postojeće trope možemo preraspodijeliti u klase koje sadržavaju potpuno slične trope, klase s najvišim stupnjem jedinstva. Uzevši u obzir da je potpuna sličnost simetrična, tranzitivna i refleksivna relacija, na temelju nje ćemo dobiti snopove odnosno nepreklapajuće klase tropa, od kojih je moguće da neke od njih sadržavaju i samo jedan trop. Ovakvo grupiranje svojstava na temelju sličnosti upoznali smo već u teoriji o univerzalijama, koje smo isto tako na osnovi sličnosti grupirali u klase. Razlika je u tome što univerzalije imaju određene ekstenzije – klasu svih partikularija koje ih oprimjeruju. U teoriji tropa ista klasa partikularija neće instancirati univerzalije, već će umjesto njih imati trope kao svoje sastavne dijelove. Pa će tako klasa ovih tropa biti klasa potpuno sličnih tropa, koja se ne može dalje širiti. Dakle, klasa potpuno sličnih tropa ekvivalentna je klasi univerzalija.

Prisjetimo se sada sličnosti svojstava. Spomenuli smo da osim sličnosti između konkretnih pojedinačnosti, postoje i sličnosti između univerzalija. The different mass properties resemble each other in being mass properties, the different colors resemble in being colors. (Armstrong 1989, 123) Armstrong daje primjer triju univerzalija: određena nijansa crvene boje, određena nijansa narančaste i određena nijansa žute boje. Uočavamo, kaže, kako prva univerzalija više nalikuje drugoj nego trećoj. Međutim, vidjeli smo da to baš i nije slučaj kada su u pitanju stvari koje susrećemo u stvarnome svijetu. Sličnost između crvene i narančaste stvari mogla bi pasti u drugi plan zbog sličnosti između crvene i žute stvari u nekom drugom pogledu. Ali ako univerzalija zamijenimo tropima, možemo biti sigurni da će crveni trop više sličiti narančastom nego žutom. U nastavku slijedi objašnjenje:

A Trope theory can thus exhibit (inexact) resemblance among types as an (inexact) resemblance between tropes rather than inexact resemblance between universals. The resemblance of universals (...) seems to be primitive, thus saddling the Universal theory with some irreducible resemblances. But irreducible resemblance would not worry the Trope theorist. Some tropes resemble each other exactly, so yielding a trope counterpart of „instantiating the same universal“. Others resemble

inexactly, thus yielding a trope counterpart of „the resemblance of universals“. (Armstrong 1989, 124)

Isti rezultat imali bismo i u verziji prirodnih klasa u teoriji tropa. U ovom slučaju imali bismo tri klase: klasa koja sadržava crveni, klasa koja sadržava narančasti i klasa koja sadržava žuti trop. Niti jedna klasa nema obuhvaća najviši stupanj sličnosti s određenom nijansom, ali se čini razumnim tvrditi da prva klasa ima viši stupanj sličnosti nego druga klasa.

9.3 Nominalizam vs. Teorija tropa

Dosad smo vidjeli da teorija tropa uspijeva premostiti određene poteškoće s kojima se suočava teorija univerzalija, ali bismo trebali promotriti i kako teorija tropa stoji u odnosu sa ostalim oblicima nominalizma. Prvi prigovor klasičnog nominalista mogao bi biti usmjeren prema koegzistenciji dvaju potpuno različitih svojstava unutar jedne partikularije. Ali, sami ne bi mogli ponuditi nikakvo objašnjenje, jer u strukturi partikularija koju oni predlažu nema svojstava, a samim time ni relacija između. Teoretičari tropa hvataju se u koštac s ovim prigovorom s lakoćom i to iz tri razloga koja smo spomenuli na početku ovog poglavlja. Uzmimo partikulariju koja obuhvaća dva pojedinačna svojstva F i G. Prema teoriji tropa su svojstvo F i svojstvo G potpuno odvojivi jedno od drugoga, čak i u slučaju da se nikad više ne pojave, osim u ovom „izdanju“. Drugo, s obzirom na to da teorija tropa uz trope svojstava uključuje i trope relacija, nema potrebe za interpretiranjem relacija kao uređenim klasama partikularija na što su *blob* (prisjetimo se da su to teorije koje isključuju svojstva i relacije) teorije prisiljene.

Jednostavno će postojati relacije, definirane kao partikularije koje se odnose na partikularije, i stoje u relaciji potpune ili manje potpune sličnosti sa ostalim partikulariziranim relacijama. Zadnja relacija sličnosti bit će unutarnja pa stoga neće sadržavati nikakve ontološke dodatke.
(Armstrong 1989, 126)

Treći odgovor odnosi se na svojstva i relacije relacija i svojstava prvog reda. Postojanje tih svojstava nije nužno jer oni *a priori* prethode svojstvima i relacijama prvog reda, ali ako se ipak odlučimo na taj korak, teorija tropa dopušta pripisivanje istih svojstvima i relacijama prvog reda. S obzirom na to da nam ova iscrpna teorija daje prihvatljive odgovore na moguće prigovore, zaključit ćemo problem slaganja atributa i raspravu o univerzalijama.

10 Zaključak

Univerzalije su tema rasprava u metafizici još iz vremena Platona, Sokrata, a možda i ranije. Želja za objašnjenjem sličnosti atributa iznjedrila je dvije glavne teorije koje razmatraju taj problem, ali i koje su unutar sebe polučile njihove različite varijacije. S jedne strane imamo realizam koji dijelimo na imanentni i transcendentni, a s druge strane različite oblike nominalizma. Na pitanje što je to što stvari čine sličnima možemo odgovoriti da su one *tokeni* istog *tipa*. Međutim, ova formulacija zahtjeva daljnje objašnjenje. Jesu li tokeni konkretne pojedinačnosti istog tipa jer imaju zajedničko svojstvo – univerzaliju ili pripadaju npr. istoj klasi, vidjeli smo neki su od mogućih odgovora predstavljenih teorija. Prisjetimo se prvo po čemu se razlikuju imanentni i transcendentni realizam. Oba postuliraju postojanje univerzalija, što ih razlikuje od nominalističkih teorija, ali se ne slažu o „uvjetima instancijacije“. Imanentni realizam nalaže da univerzalije moraju biti oprimjerene kako bi mogle postojati. Konkretno pojedinačnosti, iako prostorno odvojene, instanciraju isto svojstvo i slijede princip instancijacije prema kojem je, dakle, nužno da univerzalije budu instancirane kako bi mogle postojati. D. M. Armstrong, na čijem se djelu temelji ovaj rad, jedan je od pristaša imanentnog realizma. Transcendentni realizam ne slijedi princip instancijacije pa je prema tome moguće da postoje neinstancirane univerzalije. Neinstancirane univerzalije tako formiraju vlastitu oblast univerzalija, koja nije prostorno-vremenski određena kao oblast konkretnih pojedinačnosti. Za razliku od transcendentnog realizma koji univerzalije poima kao apstraktne entitete, nezavisne od konkretnih pojedinačnosti, Armstrong smatra da su univerzalije i partikularije međusobno zavisni entiteti. Obje vrste realizma nailaze na prepreke kada je u pitanju uspostavljanje veze s partikularijama. Transcendentnom se realizmu najviše spočitava postojanje mogućeg svijeta van našeg prostorno-vremenskog pa ako i pretpostavimo da je to moguće, nije jasno kako bi ih kao takve povezali sa svijetom partikularija. Imanentni realizam, pak, nailazi na problem beskonačnog niza instanciranja. Međutim, Armstrong predlaže izjednačavanje instanciranja univerzalija sa stanjima stvari kako bismo beskonačnom nizu stali na kraj. Partikularije i njezina svojstva ili relacije u koje ulaze jesu univerzalije koje su zajedno sa partikularijom sastavnice stanja stvari. Bitna stavka u ovom objašnjenju je to da jedna te ista konkretna pojedinačnost i jedna te ista univerzalija mogu biti sastavnice različitih stanja stvari, što bi riješilo problem slaganja atributa. On u svome djelu *An Opinionated Introduction* brani to gledište do samog

kraja, iako na samom završetku ipak prihvaća da postoji jedan oblik nominalizma koji mu može konkurirati, a to je teorija tropa. Glavna ideja nominalizma je odbacivanje univerzalija, entiteta koji istodobno mogu biti instancirani u različitim, prostorno odvojenim partikularijama i apstraktnih entiteta, koji nisu ni prostorno ni vremenski određeni. Spomenuli smo dva ekstremna oblika nominalizma – klasni nominalizam i nominalizam predikacije. Klasni nominalizam je stajalište prema kojem je partikularija određenog tipa, ako pripada određenoj klasi. Prema predikatnom nominalizmu je dovoljno da pojedinačan izraz odgovara određenom tokenu da bi taj token bio određenog tipa, a u modificiranoj verziji predikatnog nominalizma je dovoljno da određeni pojam ljudskog uma odgovara jednom tokenu i takav oblik nazivamo konceptualizam. Nakon toga smo spomenuli teoriju primitivnih prirodnih klasa prema kojoj partikularije pripadaju različitim klasama, prema čemu bi se moglo zaključiti da jesu određenog tipa, ali činjenica da su članovi neke klase ne može se dalje analizirati. Nominalistička teorija koja nastoji objasniti razlog zbog kojeg partikularije pripadaju prirodnoj klasi je nominalizam sličnosti. Pristaše ovog oblika nominalizma objašnjavaju pripadnost klasi na temelju sličnosti između njenih pripadnika. Uočili smo da ipak postoje i oblici nominalizma koji dopuštaju postojanje svojstava i relacija u koje ubrajamo teoriju supstrata, teoriju snopa i teoriju tropa. Teorija supstrata predlaže da se partikularija sastoji od gole partikularije i atributa. Vidjeli smo da je ovo objašnjenje pogodno i za realiste i za nominaliste. Prema realistima će ova gola partikularija oprimjeravati pripadajuća svojstva, a prema nominalistima će ih posjedovati, s tim da više nije riječ o svojstvima kao u prvom slučaju, već o tropima – konkretnim, pojedinačnim i neponovljivim svojstvima. Na isti način možemo interpretirati i teoriju snopa koja partikularije definira kao snopove svojstava. Realisti će takvu partikulariju odrediti kao snop univerzalija, a nominalist kao snop tropa. Konkretno, pojedinačne i neponovljive entitete od kojih je satkan svijet predstavljaju teoretičari tropa. Unutar teorije tropa razlikujemo one teoretičare koji će partikulariju interpretirati u vidu teorije supstrata i one koji će ju odrediti na način teorije snopa. Cilj ovog rada bio je pokazati kako teoretičari tropa koji partikularije definiraju kao snopove tropa daju najbolje objašnjenje slaganja atributa. Nakon što su predstavljeni različiti pristupi ovom problemu, zaključujem da je jedino objašnjenje koje uspijeva izbjeći sve upućene prigovore i realista i nominalista ono koje daje teorija snopova tropa.

Popis literature

Armstrong, D. M. (1989): *Universals: An Opinionated Introduction*. Boulder, CO: Westview

Klima, Gyula, "The Medieval Problem of Universals", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2017 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = [<https://plato.stanford.edu/archives/win2017/entries/universals-medieval/>](https://plato.stanford.edu/archives/win2017/entries/universals-medieval/).

konceptualizam. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 13. 9. 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32713>.

Lahey, S. E. (1998): *William Ockham and Trope Nominalism*. Nebraska: DigitalCommons@University of Nebraska – Lincoln

Loux, M. J. (1998): *Metaphysics A contemporary introduction*. New York: y Routledge

Maurin, Anna-Sofia, "Tropes", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2018 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = [<https://plato.stanford.edu/archives/sum2018/entries/tropes/>](https://plato.stanford.edu/archives/sum2018/entries/tropes/).

Robinson, Howard, "Substance", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2021 Edition), Edward N. Zalta (ed.), forthcoming URL = [<https://plato.stanford.edu/archives/fall2021/entries/substance/>](https://plato.stanford.edu/archives/fall2021/entries/substance/).

Rodriguez-Pereyra, Gonzalo, "Nominalism in Metaphysics", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2019 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = [<https://plato.stanford.edu/archives/sum2019/entries/nominalism-metaphysics/>](https://plato.stanford.edu/archives/sum2019/entries/nominalism-metaphysics/).

